

57
Divinâ fayente gratiâ
DISPUTATIO PHYSICA

P. 25

De

COGNITIONE SENSITIVA

Quam.

Cum suffragio & decreto amplissimæ facultatis Philo-
sophicæ, in inclyta & Regia Academia
Ubsaliensi.

P R A E S I D E.

M. JOHANNEL STALE-

NO Græcæ lingvæ Profess. ordinario, fautore
& Præceptore suo Respectivè honorando.

Pro Magisterij Philosophici privilegijs, & insi-
gnibus obtinendis.

Publicæ discussioni, submittit,

LAURENTIUS BENED. RISTELIUS
Gothus S. R. M. stipend.

In Auditorio Maiori ad diem 9. Junij horis Matut.

(S)O(S)

UPPSALIAE,

Excudebat Aeschillus Matthiae Acad. Typoz.
Anno M. DC. XXXVIII.

THE GREEK

UNIVERSITY

P R A E F A T I O

On pauci sane, vehementius rapiuntur ad ex-
ternarum regionum res memorabiles, spretis &
neglectis quas apud se conspicere possent natus;
imò non nunquam tanto delectamento & fervore
hujusmodi res peregrinus admirantur, ut eas-
dem etiam magno pretio emant, quas prodesse i-
gnorant. Quibus haud dissimiles quidam rerum
Philosophicarum speculatores, qui procul dubio multa utilia inven-
nissent, nisi super vacanæ & abstrusa quæ svissent, que quidem i-
gnorarentur sine crimine, sed absq; discrimine non indagantur.
Hinc non minus scitè, quam eruditè Lactant. scribit lib. 3. insti-
tut. cap. 6. Nemo se omnia scire potet, quod Dei est, neq; omnia ne-
scire, quid pecudis. Cum igitur mihi ex decreto veneranda facultatis Philosophica, in acie Philosophicâ certandum, & specimen
edendum, me itaq; ab ijs, qui quævis intericata, enodatq; difficultas
ubiq; sectantur & exosculantur recedendo, nihil justæ reprochen-
sionis censurâ dignum commissorum arbitror, cum & ingenij, &
eruditioris imbecillitatem ultrò agnoso & deploro. Materiam nihil
lominas de Cognitione sensitiva, disputationis exercitio submitten-
dam decrevi, que quamvis suū implicata difficultatibus; ejusdem
tamen utilitatis amore affectus, cum sensus sint, qui nos in mutra-
rum rerum cognitionem deducunt. Deus qui veritas est, in veri-
tatis cognitionem, nos clementer deducat.

Thesis I.

Non injuriā forsan, omnes per salebras hasce naturā perreptantes conquerimur, sentiendi modum enodare, valde intricatum, ac plenum difficultatis esse negotium, cum hæc res tam ab antiquoribus, quam recentioribus, anticipi quasi controversiā semper agitata, & sub disputationis incudem revocata fuerit.

II.

Cum nihilominus sic perpetua veritas, & penitus immutabilis maneat, [licet in profundo lateat, afferente Democrito] ejusdem tamen amore permoti, juxta ingenij vires, tanquam rudi penicillo, rem satis arduam delineatur Deo duce & auspice progredimur.

III.

Licet anima sensitiva tribus inveniatur stipata facultatibus, (Cognoscente, appetente, & Locomovente) posteriorum tamen duarum contemplationem, missam hic facimus, & prioris solum considerationem, tanquam personis negotij scopo in servientem, meditari volentes.

IV.

Facultatis sensitivæ naturam in communi consideranti, communia se sustinent, & offerunt examinanda, quorum notitia, ad sensus celebrationem in specie, non solum utilis, verum etiam summoperè necessaria est.

V.

In Scholis Philosophorum, sensus vocem bifariam potissimum usurpatam inveniri, satis liquidò constat.

pro ipsâ animâ , aut ejus facultate . 2. pro ipsa operatione ,
quæ ab animâ emanando proficiscitur , quæ alias sensio-
nis appellatione insigniri consuevit .

VI.

Vocis æquivocatione taliter demptâ , jam naturam
facultatis sensitivæ explicare animus est , cui inquirendæ ,
insigne illud instrumentum Logicum Definitio inservit ,
cujus igitur Genesis investiganda venit .

VII.

Realis definitio Generis & Differentiæ inventione
absolvitur : Sensus est facultas organica , quâ animal sen-
silia apprehendit , ac cognoscit .

VIII.

Hujus Definitionis analysis sectaremur equidem ,
nisi id brevitatis studium subterfugeret . Pro melioris igitur
data definitionis , sive potius descriptionis declaratio-
ne , ac ubiore ejusdem intelligentiâ , tria sunt quæ præ-
cipue explicationem merentur , quorum 1. est objectum
sensile . 2. Organon ubi Sentiendi facultas sita , & sensio i-
psa peragitur . 3. Medium , per quod organa sensilia sua
apprehendunt .

IX.

Ad sensionem rite intelligendam & explanandam ,
objecti sensibilis præsentis necessitatem ante omnia re-
quirimus , si enim id in sensu incurreret , quod de facto
non esset , tum certitudo sensuum vacillaret , & periclitata-
retur , & ita parum , aut nihil fidei , sensibus externis tri-
buendum foret , neq; tum judici sensu testimonium alicuius
esset ponderis , facile enim id repudiaret respondendo
sensionem fieri , nullo præsente sensibili . Huic nostræ af-
fertioni patrocinatur authoritas Agusti . lib . II . de Trin . c . I .
dicentis : re visibili detracta , nullam visionem fieri posse .

X.

Objectum, cuius hic necessitatem operose ita urgeamus, à Philosophis usitatè dispesci solet in sensile per se, & per accidens.

XI.

Sensile per se illud est, quod non ex occasione alterius, sed primò sub sensu cadit, ut color, sonus, &c. quæ nullo alio interveniente, sensum afficiunt.

XII.

Sensile v. per accidens est, quod per se sensum non ferit, sed solum alterius operâ, cum quo copulatum & coniunctum est, eundem movet: ut substantia quæ intervenit accidentium sensibus redditur obvia; v. G. Nix videtur quatenus alba, tangitur quatenus frigida, Substantia vero nivis non sentitur, nisi in tantum, in quantum cum enumeratis accidentibus, conjuncta & copulata est.

XIII.

Sensile per se ulteriori divisione, in proprium & commune communiter dispescitur. Proprium quod unum sensu externo percipitur. Ut color à solo visu, sonus tantum ab auditu, idem judicium esto de ceteris sensibilibus proprijs. Notanter dico tantum uno externo, nihil vetat proprium unius externi, posse percipi à sensibus internis, partim à sensu communi, partim à phantasiâ, à quibus propria omnium sensuum externalorum objecta percipiuntur, quæ propterea sensilia communia non futanda.

XIV.

Commune sensile, quod nullius sensus externi proprium est, sed à pluribus percipitur, quod in quinq; species Aristoteles divisi lib. 2. de animâ c. 6. Scilicet in Numerum, magnitudinem, figuram, motum, & quietem, licet ejus generis sensilia plura inveniantur, ad enumerata tam-

men tanquam generalia capita, facile revocari possunt

XVI.

Sensile v. proprium, tanquam in quinq; sensilia specia-
lia etiam reperitur apud Philosophos divisum, in visibili-
le, audibile, odorabile, Gustabile, & tangibile, qua quinq;
sensibus externis respondent.

XVI.

Porrò sensilium conditiones examinandæ sequun-
tur; ut aliquid incolat objectorum sensibilium pomæria re-
quiritur, 1. ut id sit singulare, monente Philosopho lib.
2. de an. c. 5. tex. 60. hanc differentiam esse inter scientiam,
& sensum constitutam, in Schola Philosophica diu dudumq;
inculcatum, quod nimirum sensus sit tantum singulari-
um, scientia verò universalium. 2. ut sit materiale, nam
in materialia nec magnitudinem habent, nec qualitatem
quorum accidentium interventu, substantiaz sensibus ob-
versantur, qua his conditionibus, sive notis destituuntur,
non sensu, sed mente apprehendi solent.

XVII.

Hinc notare licet, quod bruta, qua solo sensu vi-
gent, nec universalia, nec immaterialia sapere possint; uni-
versalium enim notiones formari nequeunt, nisi inter se
comparatis singularibus, qua plurimum rerum inter se com-
paratio, sensus captum longè excedit, tanquam soli-
us mentis opus. Immaterialium cognitionem ob defe-
ctum in superiori thesi insinuatum, ac sensitivæ cognitio-
ni repugnantem, prælibare prohibentur.

XVIII.

Positâ taliter ad sensionis negotium, objecti sensibili-
lis necessitate, cum ejusdem conditionibus, è re nostri in-
stituti nunc erit, ut summis viribus inquiramus, quod nam
id sit, quod sensitivam facultatem moveat, cum per con-
jun-

junctionem realem, sensus objecta non apprehendant,
quod si contingere, res eadem numero esset plures, à plu-
ribus sentiri diceretur; unde scal. 298. Sect. 14. asserit quod
res visa, non aliter in oculo sit, quam lapis in speculo.

XIX.

Necessario ideo sensibilium species, quorum in-
terventu quævis sensilia repræsentantur defendendæ ve-
niunt; nam sensilia realia nimis materiae societati sunt im-
merita, sensus vero ipsi Spiritalem conditionem quodam-
modo redolent, cuius rei gratiæ, juxta materialem statum,
sensilia sentiendi actum ingredi prohibentur, hinc Scal.
exercit. 298. Set. 14. asserit sensus recipere imagines re-
rum, non a. res ipsas, quoddq; illustrat similitudine annuli,
non materiam sigilli, sed ejusdem imaginem recipientis.

XX.

Species, quas sentioni indigitamus esse necessarias,
nihil nisi imagines sunt, objecta sensilia potentij sensitivis
repræsentantes, non ferè aliter ac si quis sub arbore viridi
fuerit, illico arboris virore diffuso coloraretur: ita sensilia,
idola & simulacra diffundunt, diffusa à sensorijs reci-
piuntur, quoniam distante objecto à potentia sensitiva, ne-
quit certè in illam agere, & afficiendo immutare, nisi per
aliquid cum ea conjungatur, quælibet enim actio fit per
aliquem contactum, atque illud, quo mediante distans
potentiam ferit, non potest esse aliud, quam species spiri-
talis, emissâ ab objecto materiali, quæ à potentia sensitiva
recipitur, cui, ipsum objectum repræsentat.

XXI

Hujusmodi imagines sive idola, ab objectis, sive qua-
litatibus positivis, per se quâdâ necessitate naturæ emanare,
citra ullius sensus agentis, aut alterius efficientis mi-
nisterium arbitramur, cum sensilia ipsa habeant naturam
mul-

tiplicandi in medio suam speciem intentionalem, cuius opera tendimus in notitiam objecti materialis, quare vanum & supervacaneum est, hujusmodi specierum, alia principia productiva sollicitè velle querere, cum illis producendis sensilia materialia abundè sufficient.

XXII.

Sensibilia praedita materialia, non tantum species istius generis esse efficientia, verum etiam suā præsentiam atq; continuo influxu easdem esse conservantia; Siquidem species ipsæ, sunt debilissimæ naturæ, ita ut objecto remoto reali, ne momento quidem temporis, in idoneo subiecto supersint: Sic visus speciem albi, nigri, variecoloris, non nisi præsentem oculis percipit. Ita quoq; auditus, nihil præter sonum præsentem auribus appræhendit.

XXXIII.

Hinc quid discriminis inter cognitionem sensitivam, & intellectivam intersit, facile innotescit; ubi enim semel intellectus universalia appræhenderit, eorum speciem sibi reservat, ita ut quoties velit, (imò absentibus singularibus) ritè intelligat, verum sensus exteriores longè aliter se habent, licet n. millies visus aliquid viderit, vix semel amen nisi illud denuò præsens fuerit, quicquam visurus erit.

XXIV.

Cum itaq; delineatae species, non sint adæquatum sentiendi principium, quoniam sentire est opus animæ, unde Scal. exercit. 297. Sect. 3. asserit, quod sensio, sensum ipsum habeat pro effectore primario, instrumenta autem pro secundario, hæc non movent, nisi moveantur.

XXV.

Ulterius nostræ methodi scopo inserviendo, ad alterum requisitum sensioni necessarium nos conferimus,

B

cum

cum enim species ab objectis iuris facultates resultant, ut illas ad hoc, vel illud objectum determinent, ipsisq; junctantur ad producendam sensionem, non igitur tantum in medio easdem recipi certum est, verum etiam in ipso quoq; sensus organo, in quo cum facultate effectivè ad sensionem gignendam concurrunt.

XXVI.

Organon sensus, est determinata pars corporis, ita disposita & temperata, ut idoneum adminiculum sit, in quo & per quod, anima sensitiva objecta percipere & cognoscere queat, nam in determinata parte, facultas sentiendi hæret, tanquam in domesticâ sede, eamq; sic informat, ut instrumentum animæ dici mereatur.

XXVII.

Quomodo sensus sese habeant in sensionis opere, Philosophorum placita per omnia non concordant; nos hic brevitiati consulentes assolveramus, cum Zab. de sensu agente c. 9. quod sit eadem facultas sensibilis agens, & patientis, vario respectu: quæ collata cum specie sensibili in negotio receptionis patientis munere fungitur, hinc Arist. lib. 2. de anima c. 5. assulet sensum pati & alterari à sensibili. Si vero eadem collata cum actu sentiendi, agentis vice fungatur necesse est.

XXVIII.

Licet argumentorum multitudine firmari equidem possit, quod facultas sensitiva vitaliter & activè in sensionis exercitium influat, unicà alterave tamen ratiocinatione contenti erimus; Si sensio, solum per speciei receptionem fieret, citra ullum facultatis vitalis influxum actuum, procul dubio inferretur: specula, aëra, aquas videre, nam in se species recipiunt. Præterea non

item:

semper positâ speciei receptions in oculo, visionis celebratio statim peragit; quodq; luculenter experientiae testimoniorum evincit, cum quis profundis speculationibus deditus fuerit, multoties præsentia, apertis oculis & patulis auribus, non animadvertit. Hinc illud: pluribus intensus minor sit ad singula sensus.

XXIX.

Quamquam sensus intentionaliter à sensibilibus moveri inculcatum est, medium tamen omnino exigitur necessarium; inter objectum & organon: quia nihil agit in remotum, quin prius agat in medium. Ne hæc assertio secus accipiatur, quām par est, adhibito distinctionis temperamento explicanda erit.

XXX.

Hoc ipsum Medium sensioni destinatum, vel est externum, vel in ternum. illud est corpus inter objectum & animal interveniens, quale aér, vel aqua, esse solet. Hæc verò pars animalis sensus expers, quā sensus organon veletum, quod sanè medium in quibusdam sensibilibus, circa veritatis jacturam vix abesse queat, quandoquidem sensible immediate possum supra sensorium, non sentitur dicente Aristotle lib. 2. de animâ.

XXXI.

Externum medium non debet esse purum putum nihil, sive vacuum in famosiori significatu, (nam si intervallum interjacens tale quid esset, vix ulla foret sensio) ideo requiritur: ut sit corpus, speciebus spiritualibus recipiens ac deferendis, ad sensorium aptum.

XXXII.

Intra sensibile & sensorium, mediocris necessaria

exigitur distantia, si objectum sensorio justo vicinus fuerit, tensionis ratio redditur impedita, vel ad minimum turbata; Si enim oculis liber impositus, species literarum visibiles, sensorio visivo imprimi nequeunt, nullâ alia forte causa, nisi quid sensile, non sit in legitimâ distantia constitutum, quam requirit ad materiales sui objecti conditio-nes in medio deponendas, conf. thesin 19.

XXXIII.

Ut certò nobis constet, quantum fidei sensibus tri-buendum procedimus investigaturi: cum externi sensus possint alicujus erroris periculo esse obnoxij, super cuius rei determinatione, discrepantia Philosophorum decreta leguntur.

XXXIV.

Pratermissâ inani stoicorum opinione, quâ contendeant sensum, in perpetuo errore versari, cuius rei gratiâ, omnem scientiam auferebant. ideo quod ex sensibus originâ traxerit, & quemadmodum hi in defectu aberrarunt: ita & Epicurei in excessu, qui totius veritatis judicium in sensibus collocarunt.

XXXV.

Nobis in tanto sententiarum divortio, media solum inter utramq; extremam sententia placet, quæ quam proximè ad analogiam veritatis accedere videtur. Adverendum sensile proprium cuiusq; sensus, spectari posse duobus modis: vel sub ratione communi, vel sub ratione speciali.

XXXVI.

Hæc præmissâ distinctione, asserimus sensum nunquam hallucinari circa proprium sensile, quo ad rationem communem. quoniam taliter sensus nequit extra objec-ta metas excurrere, impossibile ut visus quicquam percipi-at, prater colorem, & auditus aliud prater sonum, idem judicium esto de ceteris sensibus, in respectu & ordine ad

ge-

generalia corundem objecta, consulatur Aegid. in lib. 2.
de an. tract. 5. q. 1. artic. 2.

XXXVII.

Sensus circa propria sensibilia quo ad speciales rationes, quoq; per se nec sit errare id est sublati externis impedimentis, benè tamen per accidens modò aliquid subsit impedimenti, quodq; innuit Aristoteles lib. 3. c. 3. ubi docet sensum proprium semper esse verum, raro autem suscipere falsum, priorem suæ assertionis partem probat, nam sublati impedimentis, sensus recipit speciem eo modo quo sensile eam imprimit, proinde eo modo percipit sensibile, quod in specie representatur; sed representatur distinctè sub ratione specificâ, scilicet vel sub ratione albedinis, vel sub ratione nigredinis: ergo sensus sub tali ratione, necesse est ut sensile percipiat. Posteriorem v. assertionis partem, cum Philosopho hunc in modum nūnitam relinquimus: Posito impedimento, vel ratione organi, vel ratione medij, vel ratione situs ad objectum; sic infebricitante ob malam organi dispositionem, dulcia amara esse putantur. Sol circa ortum & occasum propter interjectos vapores, rubicundus conspicitur. Visus colorem invitro existentem rubrum, nonnunquam judicat esse in pariete, ubi error in applicatione loci ad objectum committitur. Hi errores ex accidenti facti, omnibus modis allatis, lumine ac fæcunditate intellectus corrigitur.

Hac de cognitionis sensitiva contemplatione, communiter diei.

sufficiant; Soli Deo Laus, Honor, & Decus in

sempiterna Secula Amen.

5(0)50

IN HONOREM

Præstantissimi juvenis,

Dn. LAURENTII RISTELII OSTRO-
GOTHI, Philosophiae Candidati, amici dile-
cti, pro summo in Philosophia gradu con-
sequendo publicè disputantis,

Difficiles tandem precij dulcedo labores
Terminat, & gratâ membra quiete levat.

dixit

Laurentius Fornelius, Poësios
Professor publicus.

Est, reor, ambiguū quid nomen opinio, virtus
Illa facit famā vivere sola virum.
Tuneq; RISTELI me fallit opinio, propter
Hanc potes optato laudis honore frui.
Ultima nimirum, quæ postulat ampla facultas,
Ingenii dederis ut documenta tui;

Non

Non ita post longè doctrinæ præmia laurus
Molle Magistrali cinget honore caput.

In Synceræ amicitiæ argumentum,
lubens apposui,

Bened. And. Bruzæus O-Gothus.

1
Benedicta Maria Catherina

